

Початок Другої світової війни. Початок німецько-радянської війни

Країна-агресор — країна, що першою застосовує збройну силу проти іншої держави, здійснюючи тим самим агресію.

Радянізація — силове насадження норм суспільно-політичного, економічного, культурного життя, характерних для тоталітарного ладу в Радянському Союзі.

Бліцкриг — теорія ведення швидкоплинної війни, відповідно до якої перемога досягається в терміни, що обчислюються днями або місяцями, перш ніж противник зуміє відмобілізувати і розгорнути свої основні військові сили.

План «Барбаросса» — кодова назва таємного плану блискавичної війни нацистської Німеччини про СРСР. Остаточно був затверджений 18 грудня 1940 р. Основною стратегічною ідеєю плану було розчленування головних сил Радянської армії та розгром їх частинами. Група армій «Південь» мала завдати удару в напрямку Київ–Донбас.

Політичні завдання плану полягали в цілковитій ліквідації СРСР, перетворенні корінного населення на рабів, винищенні та виселенні значної частини населення та заміні його німецькими колоністами. Україна мала перетворитися на аграрну колонію й забезпечувати продуктами харчування й сировиною Німеччину. Для цього тут передбачалося встановити жорстокий окупаційний режим.

Тактика «випаленої землі» — метод ведення війни за допомогою знищення всього корисного, того що може слугувати життєзабезпеченню або існуванню як військ противника, так і цивільного населення — на території, яку може бути зайнято противником (знищення запасів харчових продуктів та врожаю, забруднення або отруєння джерел питної води, знищення інфраструктури — шляхів та засобів транспорту, техніки, будівель та житла, іноді навіть цілих міст).

Розкол ОУН

Після вбивства Є. Коновальця Другий Великий Конгрес ОУН, що відбувся у Римі 27 серпня 1939 р. обрав головою організації Андрія Мельника.

Після окупації Польщі на волі опинилися молоді націоналісти, які тяжіли до Степана Бандери. Вони почали вимагати від Андрія Мельника зміни тактики боротьби та виключення кількох членів з організації.

Врешті протистояння між групами впливу призвело до розколу та утворення у лютому 1940 р. «Революційного Проводу ОУН» — ОУН (пізніше — ОУН). Переважна більшість членів організації, що залишились за кордоном, підтримали Андрія Мельника і продовжували насивати себе ОУН. Між двома гілками колись єдиної ОУН («бандерівцями» і «мельниківцями») почалась боротьба, хоча стратегічна мета обох була однією — незалежна Україна.

Радянізація західних областей УРСР

Радянізація розпочалась одразу після приєднання нових територій до УРСР.

Вона передбачала:

- поширення радянського законодавства та адміністративного поділу. З цією метою на захід було направлено значні кадрові ресурси, переважно російські та зі сходу УРСР;
- націоналізація промислових підприємств, конфіскація поміщицького землеволодінь і передача землі селянам;
- примусова колективізація (з весни 1940 р.);
- функціонування економіки винятково у межах командно-адміністративної системи;
- заборона усіх політичних партій та організацій крім тих, що діяли в СРСР;
- утиски церкви, масові репресії щодо місцевого населення та депортації;
- репресії проти польського і румунського чиновництва, діячів українських політичних партій та організацій.

Позитивні наслідки радянізації:

- повернення української мови в усі сфери суспільного життя;
- розширення мережі закладів освіти та культури.

Початок німецько-радянської війни. Бойові дії у 1941–1942 рр. Відступ Червоної армії

22 червня 1941 р. німецькі війська перетнули кордон.

23–29 червня 1941 р. відбулася найбільша танкова битва початкового періоду війни в районі Луцьк — Рівне — Дубно — Броди.

Протягом 30 червня — 11 липня 1941 р. Червона армія відступала на всіх фронтах; німці і їх союзники захопили Північну Буковину й Бессарабію, взяли Дрогобич, Львів, Луцьк, Рівне, Житомир.

11 липня розпочалася Київська оборонна операція, яка тривала 71 день (7 липня – 26 вересня 1941 р.). Це дало змогу затримати просування німців вглиб України та провести евакуацію.

Оборона Одеси тривала 73 дні (5 серпня – 16 жовтня 1941 р.). Для посилення оборони Криму залишки оборонців евакуювалися з-під Одеси.

Під Харковом в оточення потрапили три радянські армії, зазнавши величезних втрат (травень 1942).

4 липня 1942 р. після 250-денної оборони німцями було захоплено захоплено Севастополь. Керовані недосвідченими командирами й стратегами радянські війська були непридатні для наступальних дій.

Втрати радянської армії у 1941 році були катастрофічними як у техніці так і в особовому складі — тисячі людей загинуло, десятки тисяч — потрапили до полону.

Захопивши 22 липня 1942 р. м. Свердловськ Ворошиловградської області (нині Луганської) нацистські війська остаточно окупували територію України.

Мобілізаційні заходи розпочалися з перших днів німецько-радянської війни. До лав Червоної армії було мобілізовано понад 2 млн чол. тих, хто залишався на окупованій території, закликали до партизанської боротьби. Значні ресурси було спрямовано на спорудження оборонних укріплень.

Було створено комісію, що опікувалася евакуацією людей і майна. Ресурси України вивозили на схід — у Росію та райони Середньої Азії евакуювали 3,5 млн громадян. Все, що не можна було вивезти, мало бути знищеним.

Збільшено випуск воєнної продукції, запроваджено 11-годинний робочий день та скасовано відпустки. До роботи залучали жінок і дітей.

Створювався фонд оборони за рахунок добровільних позик та здачі коштовностей. НКВС було надано найширші повноваження. Політичних в'язнів, що на момент наступу нацистів перебували у тюрмах, вбивали.

У вересні 1941 р. Сталін видав таємний наказ про створення у прифронтовому тилу загороджувальних загонів із військ НКВС. Вони мали завдання кулеметним вогнем зупиняти військові частини чи групи військовослужбовців, що відступали.

У липні 1942 р. вийшов наказ, відомий як «Ні кроку назад!»: він дозволяв розстрілювати на місці солдатів та офіцерів Червоної армії, які відступали. Наслідком стала безглузда загибель цілих підрозділів, частин і з'єднань.

Практичне завдання

1. Перегляньте фільм «Битви за Київ I Пишемо історію» (UATV Channel. Дата звернення: 22.03.2021. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8jxBRgdyY3k> та дайте відповіді на запитання:

1) Яке значення кожна з воюючих сторін відводила Києву під час війни? Як ви думаєте, чому?

2) Якими були причини колосальних втрат радянської армії при обороні Києва? Чи можна було їх виправдати?

3) Яким чином радянська влада реалізувала тактику «випаленої землі»? Чому така тактика прирівняна до воєнного злочину?

Рекомендовані джерела

1. Історія України (рівень стандарту): підручник для 10 класу ЗЗСО / В. С. Власов, С. В. Кульчицький. Київ: Літера ЛТД, 2018. 256 с.

2. Як українці боролися проти тоталітаризму у складі Польського війська. 5 канал. Дата звернення: 22.03.2021. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=h4TIO7c_lrs

3. Українці у польському війську. Друга Світова війна. Дата звернення: 22.03.2021. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jMEQhYKHtD8>